

DOBOZY HAJNALKA

Káprázat

A városon átfutó folyócska partján állt a lakótelep, az ötvenes évek unalmas-takarékosra álmodott kockaházaival.

Váthy Leonáéké is ilyen volt.

Négy emeletével, sárga falaival semmiben sem különbözött a többitől.

A hétköznapokon ezt is kelkáposztaszag és mindenféle furcsa nesz járta át, ünnepeken vastag zsírszag, kanálcőrömpölés jelezte a deleket, hogy utána eltikkadt csendbe forduljon a délután. Egyszerű, szürke emberek éltek a telepen. Kicsi, fakó álmokkal. Az egykedvű arcokra ritkán simult mosoly, s mielőtt a homlokok is kisimultak volna tőle, észre sem vették, már megint fáradt redők pókhálózták be lárvaarcukat. Porosmeleg nyarak, ropogós hidegek váltogatták egymást. S minderre ráborultak a folyócska partján sűrűn nőtt, egymásba karoló fűzfák. Az álmosan csordogáló zöldesszürke víz, az apró hidak finom íve varázslatos volt. Mindennap oda kellett menni valamiért. Kavicsokat dobálni, fűzfaágból koszorút fonni, vagy csak úgy guggolni a víz partján, és hagyni, hogy befonjon mindent ez a varázslat.

Aztán a verőfény egyszercsak megfagyott. Már minden hófehér volt, és jeges csillogás. És jött az újabb csoda. Siklani a befagyott vízen, még tovább, még tovább, át-bújva az apró hidak alatt.

Felhőtlen, fátyol-szelídség járta át Leona kamaszodó lelkét. Az iskola, a zenede, a városi könyvtár, a teniszpálya nyomot sem hagyva tolt szelíden a napokat, annyi volt csak, mint egy-egy halk csobbanás a folyócska zöld vizén. Ezek az évek egy nagy folyóparti álomban teltek el. Nem emlékezett szidásra és dicséretre, jóízű beszélgetésekre, játszótársakra és felnőttekre. Csak a vízre és a fákra. Csak a zöld színre, ami mindig más és más volt.

Egyszer azt mondták neki az iskolában: Te biztosan zsidó vagy! – Értetlenül nézett rájuk. Ez most jó vagy rossz?

Talán akkor eszmélt először arra, hogy van körülötte valami más is. Pizskos, mocskos. De ez sem tartott sokáig. Mondta, hogy nem az. És mert nem igazán érdekelte, ők is hamar elunták.

S maradt a zöld lebegés.

*

Leona anyja magas, szikár asszony volt. Ahogyan később a lány magában nevezte: egy kövület. Egy régről ittmaradt kövület, mely kívül jégfekete és megmászhatóan, belül avított titkok őrzője. Sűrű, fekete hajának rakoncátlan szárait hatalmas kontyba fogta össze tarkóján. Finom metszésű arca, hófehér bőre rég elporladt nagyasszonyok szépségét idézte. Magasan ívelt fekete szemöldökét furcsa kis rándulással tudta időnként még feljebb emelni; ilyenkor a szigorú-fegyelmezett arc egy pillanatra kegyetlenné vált. De a lassan visszaereszkedő szemöldökök és szempillák csak a megvető gúny apró tüskéit szórták ilyenkor maguk elé.

Tiszta, pedáns volt. Kívül-belül. Seholy egy ránc, egy porszem, egy félrerúgott szőnyegrojt.

Apja zömök, lassan pocakosodó hivatalnok. Valamikor friss, harsogó elevenség, de a könyökvédő-szagú évek széles, feszes hátát, domború mellkasát szétpuhították. Egyenes szálú, barna haján reggelente egyre könnyebben szaladt át a fésű, s a cipő befűzéséhez lehajló hát elvörösödő tarkóban végződött.

A tétován elszökő évek örökösen robbanni akaró kedélyét a szőnyegrojtokkal együtt fegyelmezett rendbe simították.

Leona anyjától csak fekete, göndör haját örökölte. Úgy igazán nem volt szép. Termete apró volt és kissé tömzsi, orra enyhén hajlott, s különösen elálló füleit nézte utálattal a tükörben. Főleg akkor, ha anyja szigorúan rászólt:

– Már jó néhányszor megkértelek, hogy ne fésüld a füledről hátra a hajadat! Ha valakinek nem túl előnyös a külseje, igyekezzék azt valamilyen módon vonzóvá tenni.

Leona ilyenkor megadóan betakargatta hajával elálló füleit, de mindig úgy érezte, hogy azok a sűrű hajsátor alól is gonoszul kibújnak, kétszarvú csörgősipkaként bohócot csinálva belőle.

A poros kisváros egyik középiskolájába járt. Jó eszű, szorgalmasan tanuló lány volt. De csendes visszahúzódása, mindig közönyös, maga elé révedő tekintete távol-tartotta a közeledni vágyókat. Az eminensek becsvágya belőle hiányzott. Úgy végezte el az iskolát, mind minden mást is: egykedvű, pedáns szorgalommal. Mindig készült, mindig mindent elvégzett, de nem érdekelte az eredmény, a dicséret, a siker.

*

A vízparton állt. Levetette a cipőjét, és óvatosan előrelépett. Éppen csak annyira, hogy a hűvös víz a lábujjait érje. Augusztus volt.

Előrehajolt a víz fölé, és megnézte az arcát.

– Most kellene a legszebbnek és a legboldogabbnak lennem – gondolta.

Legalábbis így mondta tegnap az anyja, miután Leona elfújta mind a tizenhat gyertyaszálát, mélyen behajolva a hófehér asztalterítő fölé.

A víz szinte mozdulatlanul állt. Mintha arra várt volna, hogy megszakítva unalmas folydogálását, egy pillanatra szembenézzen a lánnyal, és a tükrén megcsillanó fénnel körbefonja képét. De a lány csak két elálló fület látott. Meg a pufók arcon a keserűen összerántott szemöldököket.

Dühösen rúgott a víz felé.

– Vidd innen! Messzire! Hogy ne is lássam!

*

A felcsattanó taps sem térítette magához. Görcsösen szorította melléhez zsebkezdőjét és az izgalomtól átnedvesedő ruhatári jegyet. A lassan elhaló tapsot mocorgás, széktámlák nyikorgása váltotta fel, de ő még mindig mozdulatlanul meredt a súlyosan leomló bársonyfüggönyökre.

Nem akarta elhinni, hogy bezárult előtte ez a világ. Még nem akart elmenni. Még nézni akarta, folytatni.

Még velük akart maradni, ott fenn, a színpadon. Halk suhogású, földig érő szoknyában. Leheletvékony teáscsészét tartani a kezében, és csak néha szólni egy-egy szót, be sem fejezve a megkezdett mondatot.

*

– Hetek óta várunk, hogy végre adj valami értelmes választ! – csattant fel Leona anyja.

Az asszonytól szokatlan volt ez a hang. Parázsló indulatait mindig gőgös hallgatással hűtötte le, s csak akkor szólt, vagy közölt valamit, ha már halk, fensőbbes hangon tudta azt a másik tudomására hozni.

Leona ijedt szemekkel nézett anyjára és apjára. Tétován babrálta a zongorát betakaró csipketerítő rojtjait.

– Kérlek, utoljára kérlek, hogy dönts el, mit csinálsz az érettségi után!

– Nem tudom – válaszolta a lány.

– Nem tudod! Nem tudod! Ezt már mondtad. Sőt! Csak ezt mondtad!

– Mégis, mit tudsz?

– Csak azt tudom, hogy mit nem akarok! – emelte meg hangját egy egészen picit a lány. – Azt tudom, hogy nem akarok tovább tanulni. Utálom az iskolát, az órákői szüneteket, a zsvajt, a versengést. Az örökös bizonyítást. Utálom az egészszet, úgy, ahogy van. A verseket szeretem. A csendet. Az ablaknál szeretek állni, ha kinn nehéz és szürke az ég... és azt is szeretem, ha ilyenkor elered az eső. Először apró kopogással, aztán egyre sűrűbb szálatkat fon belőle a szürkesség, és furcsa kis vonalakban ereszkednek le a cseppek az ablaküvegen. Azt hiszem... azt hiszem, én nem szeretem az embe-
reket...

– Leona! – lépett közelebb a zongorához az apja. Emberek között élünk. És velük. Nézd meg! Mi is az édesanyáddal... barátaink vannak. Nekem kollégáim is. Nem mindenki rossz!

– Nem azt mondtam, hogy rosszak... sőt... biztos, hogy nem azok – nézett fel apjára a lány. – Csak valahogy...

– Hagyjátok ezt most! – szólalt meg újra az asszony.

– Leonának állást kell találnia. Emberek közé menni. A piszkot, a mocskot is látnia kell. És távortartani magától. Ahogy ezt mi is tesszük.

*

– Leonka! Bemutatom neked ezt a fiatalembert!

Az anyja és a zavart képű, harmincas éveiben járó férfi egyszerre álltak fel az ovális ebédlőasztal mellől.

– Ludassy Elemér – hajolt meg félszegen a férfi.

– Váthy Leona.

Hideg, enyhén nyirkos tenyér emelte kézcsókra a lány határozatlanul előrenyújtott kezét.

– Tiszteletem, Leonka!

– Csak a szüleim szólítanak így!

– Párdon! – szólalt meg újra a férfi, s a lány tessékeltő mozdulatára visszaereszkedett az asztal melletti székbe.

*

Hideg és nyirkos.

Mindig ilyen volt. És erőszakos. Ami sokáig nem látszott.

Leona némán bámulta a vizet. Már nem szokott föléhajolni, hogy vigye el a szétálló füleket, a dundi arcot, a kis grimaszokat, és csak a szép maradjon itt. Már nem érdekelte a régi játék, hogy szépre mossa arcát a folyóban.

A válóper óta valahogyan semmi sem érdekelte.

– Milyen szép vagy! Hófehér hercegnő! – mondta az apja az esküvői kocsiban. Csúfolódásnak érezte az őszinte bókot, nevetséges maskarának felcicomázott testét.

És később... azok a fullasztó, nyirkos tenyerű simogatások. A szemrehányások... egyre többször, hogy miért nem olvadsz meg... a forróságomtól izzanod kellene... lihegte a fülébe a másik.

A nappalok sem voltak jobbak. Sürgetés, számonkérés, kudarcok, félszeg mentegődzések.

– Én igyekszem... a munkahelyemen is. De megint nem én kaptam fizetésemelést – védekezett.

Újból és újból... csak védekezett. Könny nélkül.

Közben a másik, a férj csörtetett, hadakozott, mindent és mindenkit megtalált, ami fontos, ami számított, amivel lépésről lépésre előbbre lehetett jutni.

És később... az ordításai... amikor már mind a ketten tudtunk a harmadikról.

Két tenyerével szorította a vállaimat, és csak rázott, rázott, mint egy rongybabát... még csak nem is szólsz, nem is gyűlölsz, lihegte az arcomba... be kéne vágni előttem az ajtót, kikaparni a két szememet, vagy belémválni a kést... de te csak hallgatsz, örökösen hallgatsz! Csak egyszer mondanád el, hogy mit takar be ez a te nagy hallgatásod!

– Ő is csak átjárt rajtam. Besétált, kísétált. Mint a többiek is. A mimóza-lelke-men... ahogy azok a kikent-kifent kolléganők mondják a szalonban. Most aztán mindenki utálhat... kedvére – gondolta Leona, és leereszkedett a nedves fűre. – De csak tudnám, hogy miért? Elkerülnek. Azt mondják, hogy savanyú vagyok... még a szagom is savanyú. Hogy hiába vagyok kozmetikus... meg ők is azok... mosolyt nem tudnak festeni.

Letört egy fűzfagallyat, és egykedvűen belelógatta a vízbe.

– Pedig nem bántok senkit.

Még mindig fogta az ág végét. Aztán csak hagyta, hogy a víz az áramlás irányába meghajltsa a gyenge vesszőt. Majd halkan zümmögve magában, egy rég olvasott verset skandált, vénlányosan meggörbülő hátát előre-hátra ringatva.

*

A szokatlan jeligére lett figyelmes, ahogy az újság apróhirdetéseit böngészte. A helybeli színház öltöztetőnőt keresett.

Sokáig forgatta, mondogatta a furcsa szót: entuziaszta. Lefekvés előtt megnézte a szótárban a jelentését: rajongó, lelkesedni tudó ember.

– De vajon mi iránt kell egy öltöztetőnőnek lelkesednie? – töprengett takarója alá bújva. – A színházért? A sűrke robotért? A mindennap álommá varázsolt színésznőért?

Úgy gondolta, mindenért. Mindenért, ami maga a színház. A leomló függönyökért, a tapsért, a kihunyó fényekért, a játékért. Ami az ő számára nem játék. Onnan lentről nézve sem az. Nem festett, hazug papírmásé. Nem tündérvilág. Hús-vér valóság, ami egyszer már volt, és újra lehetne. Harangvirág-szoknyák, halk hegedűszó. Végtelen séták, csend... hullámzó rímek... s hajózni rajtuk, magasra tartott fejjel, hogy ne csapjon fel hozzád a szenny.

Konokul hitte ezt.

Hiába felelt a másik, belső hang, a hétköznapi, a rohanó, a szürke, a mocskos... hogy itt vagyok, jelen vagyok, ebben élsz... akkor is, azalatt is, míg felmegy és újra lehull a függöny.

Leona oda sem figyelt rá. Mert mindennap, újra és újra, lehullt és a sápadt-zöld öleléssel betakarta a folyó fűzfafüggönye.

*

Nem akarta elhinni, hogy sikerült.

Lábai, szíve apró szökellésekkel vitték hazafelé, de a tánclépések hirtelen tétova, hosszú lépésekké nyúltak.

- Egy öltöztetőnőnek sok mindenhez kell értenie! - mondta a férfi. Aranykeretes szemüvege fölött szigorúan méregette Leonát.

- Az, hogy ügyes keze van, még nem elég. Derű, empátia és türelem. Sok-sok türelem.

- Lilike - e szónál kissé megenyhültek a férfi vonásai -, akit dajkálni fog, még nagyon fiatal. Kicsit talán szeszélyes is. Sok mindent rá kell hagyni! De majd beletanul. - Majd tovább folytatta. - Informálódtunk magáról az előző munkahelyén.

Leona feszülten figyelt.

- Azt mondják, rendkívül pedáns, megbízható. Hogy korrektül elvégez mindig mindent.

- Mást nem mondtak?

- Nem. Nos, akkor hétfőn beállhat.

*

Az első hónapok lidércnyomásai lassan eltűntek. Már nem rohant be órákkal előbb, tükröt fényesíteni, pamacsokat, tégelyeket rendezgetni, hatszor ellenőrizni a kikészített ruhákat, vizet cserélni a hatalmas virágcsokok alatt, s ölében összekulcsolt kézzel ülni és várni Lilikére. Aki mindig az utolsó percben viharzott be, pillanatok alatt szétdobált mindent, amit ő gondos munkával előtte rendberakott.

Lilike szertelen volt és nagyon vidám.

Az öltöző ajtaja percenként kinyílt, mindenféle furcsa maskarák dugták be fejüket. Bókjaikra Lilike tükörképe mókás kis csókokat dobott.

Néha az aranykeretes szemüveg is bekukkantott. Ilyenkor Lilike még a festék-pamacs alól is fölugrott.

Az első időkből gyakran megkérdezte Leonát:

- Csak nincs valami baj, édesem? Olyan szomorú az arcod!

Leona ilyenkor csodálkozva nézett rá.

- Miért lenne? Én mindig ilyen vagyok.

Aztán Lilike felhagyott a kérdezősködéssel, és Leonát Leónak kezdte hívni. A többiektől hallotta később, hogy a bozontos haja, meg a szigorú, bizalmatlan tekintete miatt.

- Lilike mindig úgy érzi, hogy ha valami rendetlenséget csinál, maga mindjárt ráugrik, talán még harap is - mondta nevetve az ügyelő.

*

Vastag porszag ült a színpalak mögött.

Leona már sokszor látta ezt a jelenetet. Lilike hosszú selyemruhában feküdt egy pamlagon. Térdharisnyás, parókás férfi szenvedélyes hangon szavalt valamit, miközben a színésznő lassan megfordulva hátat fordított neki.

A jelenet szerint itt a rajongás tárgya gőgös hallgatásba burkolózik, s a férfi is egy néma percig vár imádott hölgye válaszára. Leona ilyenkor még a lélegzetét is visszafojtotta, olyan drámainak érezte ezt a pillanatot.

Ekkor a férfi halkán odasúgta a színésznőnek:

– Drágám, ha elrágcsáltad a csokoládédát, talán folytathatnánk!

Lilike még gyorsan nyelt egyet, és méltóságteljesen visszafordult a férfi felé.

Leona nem várta meg a jelenet végét. Visszament az öltözőbe, s komoran üldögélt a felvonás végéig.

*

– Nem bírom nézni az uborkaképedet! Ez nem öltöző! Ez egy kriptá! Olyan hideget lehelsz bele, hogy megfagyok! – Lilike hisztérikusan szaladgált le-fel az öltözőben, idegesen tördelte a kezét. Egyre jobban belelovalta magát. – Azt mondják, hogy örökösen leskelődsz a színpalak mögött... hogy a kosztümös darabokat százszor végignézed, hogy néha patakokban folyik a könnyed egy megható jelenetnél.

Mindenki rajtad röhög. Meg rajtam.

Hogy egy ilyen kiszikkadt, poshadt szagú vénlány kell nekem? – És azok a kis szúrós, megróvó pillantásaid, ha a hódolóim...

És hogy én semmit nem veszek komolyan..., hogy rágszállok meg bohóckodom, ha háttal fordulok a közönségnek...

Már egy éve itt vagy... már igazán tudhatnád, hogy ez csak játék. Meg robot. Jól is néznénk ki, ha mindennap meghalnék egy kicsit.

– Igen! Mindennap meg kell halni egy kicsit! – szólt rá szigorúan Leona.

– Ne beszélj ostobaságokat!

– De igen! – s már kiabált – mindennap... mindennap álomba kell ringatni magad, mielőtt ide belépsz! Nem vihogni, udvaroltatni magadnak... s az az utálatos torkoskodásod, hogy még az utolsó falat a szádban van, amikor belépsz a színpadra.

– Te meg vagy örülve! Te itt semmit nem értettél meg. Ez itt maga az élet! Az öltözőben, a színpalak mögött, a folyosókon, mindenütt, néha még a színpadon is. Ugyanaz, mint kint az utcán, a kapualjakban, az izzadságszagú hálószobákban. Egy kis gyűlölködés, egy kis nevetgélés, felemelnek és néha leejtenek, belédtipornak, de te felállsz, és holnap te karmolsz meg valakit. Ezek a sárgára festett, cikornyás kőfalak semmit sem jelentenek. Nem a falakon kívül van az élet, és itt, belül meg valami más. Mindenütt az sistereg. Csak benned nem! Benned aztán semmi sem! Te nem is élsz, csak kábultan ide-oda szédülsz a világban. Elegem van belőled! Unlak, rosszkedvű leszek tőled, nem szeretlek!

Lilikének már a könnyei is hullottak.

– Menj innen! Be ne tedd ide a lábad még egyszer!

– Nem megyek! – kiáltotta Leona. – Innen nekem nincs hová menni!

Görcsösen markolászott kezében egy hosszú, hegyes végű papírvágó ollót.

Lilike ijedten hátrált.

– Csak vágd belém... ha mered, vágd belém, te alvadtvérű boszorkány!

Leona felemelte az ollót, és teljes erejéből szúrt. Szúrt és hasított, majd újra magasra lendítette a karját, és megint szúrt.

A próbababa testéből kis sugarakban halkán pergett valami apró törmelék.